

# STERKE VERHALEN VOOR OMGEVINGSBELEID

*EEN INTERVIEW MET EMIEL REIDING EN RENÉ VAN DER LECQ*

**Met de transitie naar omgevingsdenken komen er in Nederland en Vlaanderen grote veranderingen aan. Welke kansen biedt dat en tegen welke moeilijkheden loop je aan bij een transformatieopgave van dit formaat? AGORA ging op het Ministerie van Binnenlandse Zaken in Den Haag rond de tafel zitten met Emiel Reiding, Directeur Nationale Omgevingsvisie en René van der Lecq, voormalig projectleider van het Witboek Beleidsplan Ruimte Vlaanderen, om de details van de nieuwe beleidsplannen te bespreken.**



**Emiel Reiding** (emiel.reiding@minbzk.nl) is bestuurskundige en werkt als Directeur NOVI bij het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Daarvoor was hij werkzaam bij het ministerie van Infrastructuur en Milieu (nu Infrastructuur en Waterstaat) als strateeg op het gebied van mobiliteit.



**René van der Lecq** (Rene.Vanderlecq@vlaanderen.be) is planoloog en werkt als coördinator-expert beleidsverkenning voor de afdeling Beleidsontwikkeling en Juridische Ondersteuning van het Departement Omgeving (Vlaamse overheid). Hij was van 2012 tot 2017 projectleider BRV. Kort daarvoor werkte hij drie jaar als projectexpert voor de Coordination Unit van het Europees studieprogramma ESPON.

**AGORA: Wilt u zich om te beginnen kort voorstellen?**

**Emiel Reiding:** Ik ben sinds ruim 2 jaar directeur van de Nationale Omgevingsvisie, die voortkomt uit de Omgevingswet. De Omgevingswet geeft aan dat alle bestuurslagen in Nederland zo'n visie maken. Wat al gelijk opvalt is dat de gemeentelijke omgevingsvisie wordt afgekort als GOVI, de provinciale omgevingsvisie heet POVI, drie keer raden waar dat voor staat (lacht), maar de Rijksomgevingsvisie heet geen ROVI. Dat is dan wel weer grappig. Dus die heet NOVI, Nationale Omgevingsvisie, en zo maken we hem ook, samen met andere overheden.

**René van der Lecq:** Ik was tot het voorjaar van 2017 als projectleider voor het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen (BRV) betrokken bij het opstellen van het witboek en de strategische visie. Mijn afdeling is verantwoordelijk voor het ontwikkelen van beleid en regelgeving voor milieu en ruimte. We kennen in Vlaanderen vandaag een hele set thematische omgevingsbeleidsplannen. Ruimte, klimaat, energie, lucht, geluid, adaptatie. De Vlaamse Regering noemt het Witboek BRV een eerste stap in het omgevingsdenken, omdat daarin ruimte en milieu geïntegreerd benaderd zijn. En de vraag is nu hoe we een aantal verdere stappen kunnen zetten naar een coherente benadering ten aanzien van de ontwikkeling van die fysieke leefomgeving. Dat is een heel complex vraagstuk.

## AGORA: In welke fase is de NOVI nu?

**Emiel Reiding:** Al zo'n 5 jaar geleden zijn we begonnen met werken aan de NOVI. In mijn ogen te vroeg. Onder het vorige kabinet is er verkend wat de NOVI zou moeten zijn en toen zijn er heel veel gesprekken in het land gevoerd. Het was best lastig om dat tot een punt te brengen omdat het op dat moment niet politiek was. De bedoeling was steeds om eerst te verkennen wat de opgaven zijn en het volgende kabinet zou daar dan pas een politiek verhaal van maken. Achteraf vind ik dat niet zo'n slimme keuze geweest want daardoor blijf je heel lang over de opgave met elkaar praten en dan heb je niet het gevoel verder te komen. We hebben allerlei gesprekken in het land gevoerd, maar voor je het weet blijf je heel lang hangen in: ja, we hebben hele grote opgaven met elkaar en die hebben allemaal met elkaar te maken. En wij willen doorschakelen naar wat dat betekent voor wat je doet. Want dat is nog best wel lastig.

## De Rijksoverheid in Nederland is een tijdje wat minder actief geweest op ruimtelijke ordening

Het omgevingsbeleid en ruimtelijke ordening hebben natuurlijk ook heel veel met elkaar te maken, ruimtelijke ordening is een hele grote deelverzameling van het Omgevingsbeleid. En de Rijksoverheid in Nederland is daar een tijdje toch wel wat, nou ja afwezig is niet het juiste woord, maar minder actief op geweest. Dus we hebben toen gezegd: het is gedecentraliseerd en de verantwoordelijkheid ligt bij gemeenten en provincies. Nog in het regeerakkoord van Rutte I, dat is altijd ééntje die ik graag citeer, daar stond: "je gaat erover of niet". Terwijl, als al die opgaves zo in elkaar grijpen, dan is het lastig hoe je precies kunt zeggen of je erover gaat of niet. Alsof er geen ruimte is voor grijs. Terwijl die verantwoordelijkheden allemaal zó met elkaar te maken hebben.

## AGORA: Is in Vlaanderen de politiek veel meer aanwezig in een eerste fase van een beleidsplan?

**René van der Lecq:** Nou (twijfelt), bij het opstellen van het Groenboek (dat voorafging aan het witboek, red.) is mij eigenlijk opgevallen dat de politiek zich eerder afzijdig hield. Wij hebben daar ambtelijk heel veel vrijheden gekregen met het idee dat het Groenboek een soort van maatschappelijk discussiedocument moest worden. Dat de politiek nog niet aan zet was. Mijn gevoel achteraf is, doordat de politiek op zich relatief afzijdig hield bij het Groenboek, dat daar een vrij ambtelijk document uit is gekomen dat niet geheel de visie uitademde van de toenmalige regering. Met als gevolg dat die discussie opnieuw gestart moest worden op het moment dat we na dat Groenboek naar dat Witboek moesten gaan. Toen kwamen er eigenlijk heel veel nieuwe elementen dat debat binnen, waarover dan terug de discussie gevoerd moest worden met diezelfde partners met wie we het Groenboek hebben voorbereid.

## AGORA: Hoe kijk je terug op de evolutie van het ruimtedebat de laatste tien jaar en wat is vandaag anders geworden?

**René van der Lecq:** Vandaag komt daar meer en meer die moeilijke dimensie bij dat eigenlijk ook heel veel private actoren betrokken zijn. Of dat nu een burgervereniging is of een onderneming, die is

ook mee eigenaar. Van het moment dat je, ik zeg maar iets, een reconversie wil doen van de Haven van Antwerpen, zitten daar best wel wat opgaven op. Eigenlijk is het Havenbedrijf daar de kernspeler in geworden en hoe verhoud je je daar nog toe als lokale, gewestelijke overheid. Wie is nu eigenlijk de eigenaar daarvan?

**Emiel Reiding:** Er is geen eigenaar, dat is wat je zegt.

**René van der Lecq:** Nee, we hebben ooit dan dat begrip van subsidiariteit in de boekjes geleerd en dat is ook heel lang meegegaan. Maar wat betekent subsidiariteit vandaag nog?

**Emiel Reiding:** Ja, ja. Dat "je gaat erover of niet" is een soort heel extreme interpretatie van die subsidiariteit hè?

**René van der Lecq:** Maar er is wel enorm veel behoefte vanuit onze provincies en gemeenten om dat te benoemen: zeg ons wat wij moeten doen. Maar ja, zo zit de wereld niet meer in elkaar. Die behoefte aan het keurig netjes aflijnen, ik denk dat wij ook daar nog veel harder moeten gaan inzetten op die cultuurshift, ook bij onze lokale ambtenaren en bestuurders. Vlaanderen gaat niet meer aan u zeggen hoeveel woningen u moet bouwen. Dat doen we ook niet meer met het BRV.

**AGORA:** De BRV en de NOVI, zijn dus een aantal dingen niet. Ze mogen niet dat soort dingen gaan aanwijzen. Het is niet alleen maar ruimtelijk, maar moet ook maatschappelijk zijn en er zijn bestuurlijke dimensies aan gekoppeld. Maar wat moeten deze instrumenten straks wel bewerkstelligen?

**René van der Lecq:** Jij eerst of ik eerst? (beiden lachen)

**Emiel Reiding:** Dat is eigenlijk de allerlastigste vraag. We willen ook niet zo sturend zijn. Dus we willen ook niet zeggen: gij zult zoveel woningen bouwen en gij zult dat. Maar je wilt ook niet helemaal niks zeggen en in abstractie blijven hangen. We willen wel richting geven. Het moet betekenisvol zijn, maar niet directief. Nou, ga er maar aan staan. Om een voorbeeld te geven: we willen ontwikkelingen eerst aan knooppunten koppelen in de stad en dan op plekken in de stad waar je die bereikbaarheid nog moet regelen, dan pas knooppunten buiten bestaand stedelijk gebied grenzend aan het huidige gebied en dan pas daarbuiten. Dat is iets wat richting geeft, wat bepalend is. Zonder het direct juridisch of bindend te maken. Het is een soort *comply or explain*, dus het is een wat zachtere vorm.

**René van der Lecq:** Ik denk dat daar wel een verschilpunt zit tussen jouw context en de mijne omdat ik voel dat bij ons veel provincies en gemeenten eigenlijk wel vragende partij zijn om wat van die houvasten te krijgen. Dus wij hebben inderdaad een aantal van die principes: verweven waar het kan, scheiden waar het moet, eerst kijken wat kan binnen de bestaande bebouwing voordat je nadenkt over uitbreiden. En dan krijg je de vraag: ja maar, leg het eens vast. Geef ons normen mee. -Nee, nee: wij willen dat jullie op het terrein de oefening eens maken, maar wij gaan niet zeggen van: dit betekent dat... Want dan kom je in van die rare normen terecht als verplichte minimumdichtheden en daarmee creëer je een effect wat je helemaal niet wil hebben want dat is een soort eenheidsworst.

**Emiel Reiding:** Als je dan bij ons individuele bestuurders spreekt, dan zijn er heel veel die hier ook om vragen. Die zeggen: wij zijn geholpen met een aantal kaders. Die willen zij ook eigenlijk graag.

**René van der Lecq:** Ja maar dat weet ik ook. Als ik de norm dan formuleer, dan steigeren ze ook wel allemaal, want die norm is bij hun natuurlijk niet van toepassing want zij zijn anders.

**Emiel Reiding:** Precies. Maar dat is denk ik ook een trend. Wij hebben inrichtingsprincipes, dat zijn er nu drie. Eén gaat over dat je zo veel mogelijk moet combineren; ze liggen voor de hand hoor maar we doen het alleen meestal niet. Dus dat is onze eerste inrichtingsprincipe, dat gaat heel erg mee op de golf die we al hebben. En die tweede, en dat is wat jij ook zegt, sluit aan bij die identiteit en het karakter van gebieden. Dus écht gebiedsgericht beleid maken. Wij willen niet meer in blauwdrukken denken. We willen alleen wel als Rijk aan dat soort gebiedsprocessen meedoen. De belangrijkste gebieden waar de grootste opgaven zijn, dat is wel een gebiedsproces, maar mét het Rijk. Dus niet hier vanuit Den Haag bedacht, maar wij gaan daaraan meedoen, ter plekke. En ons derde principe gaat over niet afwentelen. Zo min mogelijk in elk geval, naar plaats tijd en groepen in de samenleving.

**René van der Lecq:** Wat ik denk dat nog wel belangrijk is, is dat je je positie later in dat debat eigenlijk al heel sterk vooraf kenbaar wil maken. Dat is volgens mij wat je met een visie wil doen, of dat nu een ruimtelijke of een omgevingsvisie is. We hebben dat in het BRV ook gedaan, een aantal vaste waarden benoemd binnen die strategische doelstellingen. Waarbij we een aantal zaken naar voren brengen, bijvoorbeeld de verharding in de open ruimtebestemmingen 20% reduceren.

## *Ik denk dat wij in Vlaanderen ook harder moeten inzetten op die cultuurshift bij lokale ambtenaren en bestuurders*

**Emiel Reiding:** Ja, ja dat is iets directiever inderdaad, toch nog wel. Dat zou een klein verschil kunnen zijn.

**René van der Lecq:** Ja, maar het zit er wel anders in dan dat we het vroeger in het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen zouden hebben gezet. Maar je komt met de boodschap: kijk dit is de positie die wij gaan innemen in dat debat.

**Emiel Reiding:** Ja, ik snap het. Ja de Startnota Omgevingsvisie maakte eigenlijk nog helemaal geen keuzes. Dat is eigenlijk een bijna apolitiek stuk. Die keuzen moet nu natuurlijk wel gemaakt worden. Het is inderdaad zo dat je aangeeft, dat vind ik wel herkenbaar wat je zegt, wij gaan als Rijk meedoen in die gebiedsprocessen maar we maken ook duidelijk met welke pet we daar aan tafel komen zitten. Waarom en wat we dan willen. Wat we willen halen, wat we willen brengen. Dus daar wil je wel zo duidelijk mogelijk over zijn. En dat wil nog niet zeggen dat het moet en het zal. Dus je maakt eigenlijk je onderhandelingspositie zichtbaar.

**AGORA:** **We hebben het al een aantal keer laten vallen, die cultuuromslag. Hoe zorg je er nu voor dat zo'n cultuuromslag ook echt ontstaat?**

**Emiel Reiding:** Stug volhouden is het belangrijkste (lacht).

**René van der Lecq:** Verhalen vertellen, voorbeelden tonen. Met je early adopters rond de tafel gaan zitten en het gewoon een keer doen en proberen. Heel veel tijd investeren in die early adopters zodat zij eigenlijk de eerste zijn die die good practices op het terrein gaan neerzetten en dan gaat zich dat wel kopiëren. Maar het is een andere attitude. Het hebben van dat sterk verhaal. We zijn daar geïnspireerd door onder andere wat Maarten Hajer indertijd heeft geschreven. We moeten verhalen vertellen en we moeten verhalen opbouwen. Verhalen over waarom de ruimte-omslag (in Vlaanderen ook wel bekend als de betonstop, red.) nodig is maar ook het verhaal van: hoe ziet die toekomst van die open ruimte er wél uit. Verhalen over de steden van morgen die groene stapstenen moeten gaan worden in een ruimere groenstructuur- dus de stad als onderdeel van je natuur in plaats van natuur als bestemming zien, dat zijn de verhalen. Je moet verhalen vertellen.

**Emiel Reiding:** Het zijn heel andere instrumenten ook. En wat bij dat stug volhouden ook hoort- het is een beetje zendingswerk hè? Dat is dus steeds hetzelfde verhaal vertellen. En steeds meer bij de departementen want het is echt bij de ministeries best ingewikkeld. Andere overheden zijn al meer gewend om beleidsterreinen te koppelen. Er komen dan steeds meer mensen die daar iets in zien. Dat beklijft dan steeds beter. Ja, dat is cultuurverandering. En daarmee zijn we er nog niet. Want het is wel zo dat elk ministerie zijn eigen begroting heeft met zijn eigen commissie in de Tweede Kamer. Dus alle lijnen zijn langs de sectoren georganiseerd. Dus we zijn er nog lang niet, maar het begint wel een beetje te komen.

*De Antwerpse haven. Complexe reconversie-opgaven moeten hier rekening houden met een groot aantal stakeholders. Foto: August Brill, flickr.*



**Emiel Reiding:** Aanvankelijk was hét kernbegrip van de NOVI co-creatie. Ik heb op een gegeven moment dat woord in de ban gedaan. Want het was wel heel veel co- maar geen creatie. Dus ik geloof in iets dat daar tussenin zit. Je zult een sturingsmodel moeten zien te vinden waarin je top-down en bottom-up met elkaar probeert te verenigen. Ik weet wat ik zeg, het is ingewikkelder dan dat. Dus het is makkelijker om te zeggen we doen het óf top-down, óf we doen het gewoon van onderop. Het is dus steeds zoeken naar ergens tussen die tinten grijs.

**René van der Lecq:** Dus we zitten vandaag in een zeer sterk doorgedreven netwerksamenleving. Waarin al die partijen hun rol hebben. Maar je moet je eigen rol goed kennen, dat is echt wel stap één. Als je dat niet weet, en dat is het probleem, dan zit je op een gegeven moment alleen nog maar op de co- maar niet op de creatie, want als je niet weet waar je zelf voor staat en waar je zelf naartoe wilt, ja dan blijft dat allemaal flou.

**Emiel Reiding:** In die ontzettend complexe omgeving, omdat het natuurlijk een breedte heeft waar je helemaal duizelig van wordt. Ruimtelijke ordening is al breed, nou omgevingsbeleid is nog breder. En heel vaak krijgen wij te horen dat we ook het sociale domein er nog bij moeten trekken. Dat zullen we her en der moeten doen, maar niet te veel want anders dan worden we echt gek. Dan zijn we de hele wereld in één keer aan het veranderen. Nou, dat kan ik je vertellen, dat gaat natuurlijk niet lukken.

## Vlaanderen gaat niet meer aan u zeggen hoeveel woningen u moet bouwen

**AGORA:** Je kunt zeggen dat er een spanning is tussen die centraal opgestelde visies enerzijds, het BRV en de NOVI, en anderzijds de sterke focus op lokale initiatieven. Is de sleutel om die spanning te navigeren dan dat je een heel duidelijk beeld van je eigen rol hebt?

**Emiel Reiding:** Volgens mij wel. Volgens mij is dat echt cruciaal. Ik heb vooral in het begin toen ik met die NOVI bezig was heel vaak gezegd: voor mij is het hoe eigenlijk belangrijker dan het wat en dat zit hem hier in, dat zit hem exact in dit punt.

**René van der Lecq:** Een van de dingen waar ik zelf ook wel wat angst voor heb, is dat je op een gegeven moment in dat omgevingsdenken zó breed gaat, dat je vanuit jouw domein eigenlijk geen boodschap meer hebt. De Vlaamse Regering heeft in het verleden ook van die initiatieven gehad als "Vlaanderen in Actie" of nu, de visie 2050. Daar is zoveel bijeengepakt dat het moeilijk is nog richting te geven aan de ontwikkeling van het gewest en haar samenleving.

**Emiel Reiding:** Ik noem dat de vluchtheuvel van de abstractie. Daar kun je altijd op terecht. Dus als het heel ingewikkeld wordt, dan maak je het abstracter. Maar dan wordt het ook nietszeggender.

**René van der Lecq:** Ja, het gevaar van de nietszeggendheid. En daarom is het gescheiden houden van die kokers belangrijk. Het gaat om een duurzame ontwikkelingsdimensie van je fysieke leefomgeving. Maak daar ook maar een eigen verhaal rond en vraag desnoods aan je vrienden vanuit het sociaal-cultureel en het



economisch-financieel veld ook maar om hun visie op te maken. Doe dat! Want zij staan mee in dat netwerk en mogen daar ook staan met hun verhaal.

**Emiel Reiding:** Dat speelde hier bij ons. Toen was bekend dat met de komst van het nieuwe kabinet het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit ook een visie ging maken. En dan zeiden mensen tegen mij: dat moet jij niet goedvinden. Daar was ik het helemaal niet mee eens. Ik zei, precies in lijn met wat jij zegt, geef ook de andere partijen de ruimte. Als die duidelijker weten met welke visie ze aan tafel zitten, dan wordt het verhaal daar als geheel sterker van.

**AGORA:** Is het Omgevingsbeleid dan eigenlijk een modulair beleid?

**René van der Lecq:** Ja, het systeem van BRV, dat is een visie waar beleidskaders aangetakt kunnen worden. Een aantal modules gaan in het plan terecht komen, maar een aantal modules zweven daar ook rond, omdat het gewoon niet altijd nodig is om dat formeel nog te integreren. Maar het idee was alleszins: als er een fenomeen opduikt, en je wil daar een stukje bijkomend beleid rond wil maken, dat je dat dan eigenlijk inpluigt. Zo hebben wij ooit bijvoorbeeld het failliet van Ford gehad. Maar er zijn allerhande dingen die kunnen gebeuren die best wel een grote impact hebben. Misschien wel een of andere game-changer qua technologische ontwikkeling, of een nieuwe Europese richtlijn.

**Emiel Reiding:** Daarom willen we ook afstand nemen van de stoeptegel hè? (De 'stoeptegel' was de naam voor de lijvige Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening, red.) Dat suggereert, dit is nu het beleid en dat gaan we nu uitvoeren. Blauwdrukdenken, teveel vanuit die top-down gedachte. Het beleid bedenken en uitvoeren dat moet elkaar constant afwisselen. We zien de NOVI dan meer als een proces dan als een nota. Nu komt er een ontwerp-NOVI uit dit voorjaar. Dat is geen eindpunt, dat is een soort begin. Wij willen dat het een werkend stelsel wordt en dat is eigenlijk cyclisch. Als het aan mij ligt, wordt hij elk jaar ge-update, net als het Deltaprogramma dat we voor waterveiligheid hebben. Dat is veel meer programmatisch werken. En dan sluit je veel meer aan bij de netwerksamenleving waarin de ontwikkelingen allemaal zo verschrikkelijk snel gaan. Veel sneller dan wij gewend waren, ook veel minder te beheersen, dus je moet je veel meer gaan aanpassen.

**AGORA:** Komen er in Nederland dan geen volksverhuizingen meer, zoals de Vinex in het verleden? Ondanks de woningbouwopgave?

**Emiel Reiding:** Nou, nee niet op die manier denk ik. Er zijn wel eens

mensen die het over NOVI-wijken hebben, maar ik denk niet dat dat zo zal gebeuren. Je ziet nu ook wel dat er wat grootschalige ontwikkelingslocaties in beeld zijn, maar dat zijn heel andere dan in de tijd van de Vinex. Dat zijn niet de grote uitleglocaties, het zijn eigenlijk grote locaties binnen het bestaande stedelijk gebied. Bijvoorbeeld Haven-Stad in Amsterdam of de Merwedekanaalzone of USP in Utrecht.

**René van der Lecq:** Dat zit meer op het schaalniveau van wat bij ons het Eilandje in Antwerpen is. Dus daar zit ook nog wel een stuk uitbreiding of reconversie in, al die transformatiegebieden.

**Emiel Reiding:** De twee grote dingen die we met de NOVI willen realiseren zijn één verduurzaming en twee kwaliteit in de leefomgeving behouden en eigenlijk versterken. Dus verdichting en- misschien is er in Vlaanderen een mooie alternatieve term?

**René van der Lecq:** Het ruimtelijk rendement verhogen.

## *We moeten verhalen vertellen. Verhalen over waarom de ruimte-omslag nodig is*

**Emiel Reiding:** Ik wil nog even een andere vraag terughalen, over die cultuurverandering. Wat ook een hele belangrijke rol speelt bij dat verhalen vertellen is dat wij weer meer van het ontwerpend onderzoek gebruik maken. We hebben een aantal trajecten lopen, soms meer of minder direct gelieerd aan de NOVI, en die zijn allemaal bedoeld om inspiratie te geven. Om mensen ook weer rijp te maken voor discussies. We hebben Stad en Regio van de Toekomst, dat zijn twee ontwerptrajecten. Maar die laten dan beelden zien, bijvoorbeeld een meer verdichte stad maar wel een stad die er heel mooi en leefbaar uitziet. Een veel meer gelaagde stad. Dus geen monoliet, maar met veel meer functies gemengd.

**René van der Lecq:** Bij ons niets anders. Wij zijn ook veel meer aan het werk met ontwerpend onderzoek. We willen mensen verschillende toekomstbeelden laten zien die eigenlijk dan dat pakket realiseren en daar dan ook de discussie over voeren.

**AGORA: Wat gebeurt er nu als een gemeente of een provincie de wensen niet overneemt, of die sturing niet accepteert, maar een andere kant op slaat? Stel dat bijvoorbeeld de gemeente Zoetermeer wil gaan uitbreiden in het Groene Hart. Wat doet de Rijksoverheid dan? Gaan we dan verhalen vertellen of onderhandelen?**

**Emiel Reiding:** Het Groene Hart staat toevallig in het Regeerakkoord, dus daarover gaan wij wat zeggen in de NOVI. En dan kan de gemeente Zoetermeer het lastig krijgen als dat in strijd is met wat dan in de NOVI staat. Maar met de NOVI zijn we constant in de overheidssturing aan het zoeken, het is niet top-down, niet bottom-up. Het is niet rode of groene contouren, het is soms ook gemengd. Dus we zitten overal op dat tussenniveau te zoeken en dat zal heel veel vragen van ons, hoe we dat Groene Hart beleid in dit geval formuleren. En hoe sturend dat dan kan zijn.

**René van der Lecq:** Parallel met het BRV hebben we onze regelgeving aangepast en wij hebben daar een correctiemechanisme ingevoerd. Dus je moet weten dat het opstellen van de Ruimtelijke Uitvoeringsplannen, onze bestemmingsplannen, de gemeente moet die maken op basis van een gemeentelijk ruimtelijk beleidsplan

en ook de vergunningverlening zit daar een stuk aan gekoppeld. We hebben een correctiemechanisme ingebouwd. Als wij dingen lezen in het lokale ruimtelijk beleidsplan die ons niet bevallen of die vragen bij ons oproepen, dan tekenen wij vanuit Vlaanderen een voorbehoud aan. Dat voorbehoud leidt niet tot een wijziging van het gemeentelijk plan maar geeft een soort van gele kaart: pas op.

**Emiel Reiding:** Dat is ook dat *comply or explain* hè?

**René van der Lecq:** Ja. Dus op die manier proberen we daar toch een stuk vat op te houden maar ook wel de kans te geven in het gebied om lokaal wel voor te gaan en ideeën voor te stellen. Je prikkelt lokale partijen om te komen met een ongelofelijk goed ontwerp, dat ze gaan bewijzen dat dat voorbehoud dat we hebben geformuleerd onterecht was. Dus er zit ook een soort van nieuw spel in.

**Emiel Reiding:** Soms moet je ook gewoon zorgen dat je als Rijksoverheid de voorwaarden creëert hè? Kijk, de Rijksoverheid doet nog steeds de grote mobiliteitsinvesteringen. Dus als de woonwijkontwikkeling op de verkeerde plekken worden gepland ten opzichte van die infrastructuur, dan heb je als Rijk de mogelijkheid om te zeggen: nee, wij doen onze infrastructuur zó want wij vinden dit verstedelijkingspatroon verstandiger. En wij hebben in de huidige Wet Ruimtelijke Ordening, en straks ook in de Omgevingswet, nog wel allerlei instrumenten die de minister kan inzetten maar eigenlijk nooit daadwerkelijk inzet. Dus dat is ultimatum remedium noem je dat dan. Dat is de stok achter de deur.

**AGORA: We hebben anderhalf uur gesproken over de verschillende beleidsplannen en er lijken veel overeenkomsten te zijn (Beiden: Ja). Zijn er ook zaken die jullie hebben gehoord waarvan jullie denken: dat zouden wij ook kunnen doen. Of, misschien zouden ze daar ook eens aan kunnen denken aan de andere kant van de grens?**

**Emiel Reiding:** Nou ik wil jouw plan in ieder geval wel een keer zien. Dat had ik al wel bedacht. Omdat wij nu binnen in dat maakproces zitten vind ik dat wel interessant.

**René van der Lecq:** Het is een ruimtelijk plan hè!

**Emiel Reiding:** Ja, maar wel als eerste stap naar... En jullie heten al Departement Omgeving. Zo'n naamswijziging zal hier wellicht in de toekomst ook wel gaan gebeuren.

**René van der Lecq:** Ik denk dat we in ieder geval, ofwel wij, of in brede zin onze diensten, die dialoog moeten voeren van die stap zetten van ruimte naar omgeving en wat dat betekent en wat dat kan inhouden. Dus waar we het ook in het begin over hadden. Daar kunnen we ook van elkaar leren, dat is volgens mij heel cruciaal.

**Clemens de Olde** (clemens.deolde@uantwerpen.be) is stadssocioloog en redacteur van AGORA. Hij promoveert aan het Centre for Research on Environmental and Social Change (CRESC) van de Universiteit Antwerpen en is werkzaam als consultant urban and regional development bij IDEA Consult te Brussel. **Michiel Stapper** (e.w.stapper@uva.nl) is promovendus aan de afdeling Sociologie van de UvA. Zijn proefschrift gaat over hoe de belangen van buurtbewoners in (contractuele) afspraken worden opgenomen bij gebiedsontwikkeling.